

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Красимира Коева

За дисертационния труд на **Боряна Борисова Вълчанова**

“Влиянието на европейския модернизъм върху българската архитектура в периода между двете световни войни”

Дисертационният труд на Боряна Вълчанова, посветен на влиянията на отделни европейски модерни тенденции върху българската архитектура през периода на 20-те и 30-те год. на ХХ в. всъщност има за цел да проучи задълбочено и обективно самата българска архитектура. И тъкмо в името на тази обективност, неминуемо възниква необходимостта да се изследват водещи архитектурни тенденции в Европа, обусловили появата на характерните им превъплъщения на българска почва. В увода на дисертацията са добре обосновани причините за това – непригодността на съществуващите (предимно възрожденски) строителни традиции по отношение на новите потребности на следосвобожденския период (1878), усиленото европеизиране на страната, обучението на голям брой български архитекти във водещите европейски центрове (най-напред в Австро-Унгария, Франция и Чехия, а скоро след това предимно в Германия) чак до 1943 г., когато е открита специалността “Архитектура” към основаното през 1942 г. Първо висше техническо училище в София. Докторантката привежда показателни статистически данни, според които за периода 1878–1935 г., в западна Европа са завършили 428 архитекти, 84% от които в Германия. Това, от една страна, безспорно е свързано с водещото през този период място на немската архитектурна школа – традиционна и модерна, и особено на Баухаус, но и с все по-стабилната политическа и културна обвързаност на България с Германия.

Б. Вълчанова отделя специално внимание и на характерната за изследването архитектурна терминология и то не в смисъл да дублира функцията на тълковен речник, а свързана с конкретни и важни смислови значения. Така напр. тя убедително изяснява понятията “ортодоксален” и “неортодоксален” модернизъм, давайки за пример в случая, неправилно използваните (от отделни автори) като синоними сравненията “център” – “периферия”,

“оригинален/първостепенен” – “вторичен/второстепенен”, при които е очевидна оценъчната класация. За разлика от тази класация, Б. Вълчанова подчертава, че понятието “неортодоксален” модернизъм включва известна доза съзнателно отдалечаване от първообраза, обогатен **по подходящ начин** с нови елементи (най-често локални), което не “понижава” качествата му и не го превръща във второстепенен факт, а напротив – в равностоен вариант, който би могъл да го спаси от упреците за епигонство. Именно в такъв аспект е оценяван и приноса на изявите на българската архитектура и на изобразителното ни изкуство в европейски контекст.

Първа и втора глава от дисертацията са посветени на развитието на европейската архитектура, на множеството насоки и тенденции, белязали търсенията и духа на новото време. Докторантката е успяла да синтезира огромния изворов материал, да проучи литературата и да извлече основните акценти, необходими за изследването ѝ. Тази значима като обем част, която на пръв поглед може да изглежда претоварена, е всъщност необходима за изграждането на цялостен поглед към логиката на развитието на процесите, към тяхната взаимнообвързаност. На фона на такъв преглед можем по-ясно да разберем какво у нас е било възприето и какво не, както и какви са причините.

Разглеждайки българската архитектура Б. Вълчанова е подхождала много професионално от изследователска гледна точка – тя не се опитва да си присвои позицията на архитект, макар в процеса на работа да е придобила много познания в тази област. За нея е важна философско-естетската гледна точка на изкуствоведа, който изследва стиловите особености и характеристики на архитектурните обекти, оценявайки ги като произведения на изкуството, а не според техните прагматико-технологични показатели. Важен принос на нейното изследване е и стремежът да се проследят в цялостната си взаимнообвързаност механизмите, обединяващи в единен стил различни видове изкуства (част от които в случая е и архитектурата) - с еднакви духовни и естетически белези, с еднакво излъчване. И тук гледната точка, познанията и ерудицията на изкуствоведа е безспорна и ползотворна.

В изследването са намерили място най-важните факти, свързани не само с практическите изяви на българските архитекти, но и с техните теоретични дискусии, главно на страниците на сп. “Архитект”. Докторантката се спира подробно на тях, особено на тази от 1927 г., като подчертава най-същественния повод на спорещите страни, а именно – дали архитектурата е повече инженерна

дисциплина, или художествена, т.е. изкуство. Наред с цялостното (бих го нарекла дори пълно) проучване на българските архитектурни обекти от периода, Б. Вълчанова не изпуска основната линия на своето изследване, а именно стиловите белези и принадлежността на отделни архитектурни паметници към разпространените европейски тенденции у нас. За целта са представени убедителни доказателства в полза на разсъжденията на авторката.

Отделено е място и на творческата реализация на няколко известни български жени-архитекти, както и на работили у нас чужденки. Но това не е от гледна точка на старомоден феминизъм, а защото такава проява е била важна за времето и високо оценявана (макар и рядко срещана), дори в европейски контекст.

Приносителите в дисертационния труд на Боряна Вълчанова са в много посоки и са безспорни. На първо място, но не по важност, бих посочила (от гледна точка на компонента "образователна" степен) огромния справочен материал, с който е работила докторантката – теоретични изследвания, статии, студии, архиви, албуми на български и чужди автори и т.н. Но те, освен проучени, са и добре осмислени, за да може от тях да се изгради сложната тъкан на докторантския труд, в който познанията са съчетани със собствени оценки и аргументи.

Много съвременни и обосновани са предложените от докторантката нюанси на тълкуването на понятията "български стил", "модернизъм", "кубизъм", "експресионизъм" и др. в българската архитектура, които не съвпадат напълно с контекста на използването им в изобразителното изкуство, главно в живописата.

Дисертацията на Боряна Вълчанова потвърждава безспорните качества на докторантката: умението ѝ да изследва задълбочено фактологичния материал, да открива съществените му характеристики, да ги съпоставя с цялостния контекст на художествените процеси, за да достигне до точните изводи и оценки. Всичко това ми дава основание напълно убедено да предложа на уважаваното жури да присъди на Боряна Борисова Вълчанова образователната и научна степен "доктор".

Проф. д-р К. Коева

